

SKUPNA USMERJENA RAZPRAVA

»Skupaj smo uspešnejši: usmerjena razprava na temo razvijanja celovitih pristopov in akcijskih načrtov za vključevanje Romov v severovzhodni Sloveniji«

15. oktober 2019, od 9.00 do 13.45
Kulturna dvorana Sv. Jurij, občina Rogašovci

Poročilo

Zapisala: mag. Marjeta Novak, CPF, zunanja moderatorka

Namen dogodka je bil nasloviti ključne izzive glede romske tematike, izmenjati izkušnje, izdelati predloge ukrepov, okrepiti medinstitucionalno in medobčinsko sodelovanje ter izoblikovati priporočila za sistemske spremembe na nacionalni ravni.

Dogodek je zbral predstavnike občin Cankova, Kuzma, Puconci, Rogašovci in Tišina, in sicer iz različnih sektorjev in skupnosti: romske skupnosti in organizacij, občinskih uprav, vzgojno-izobraževalnih ustanov, zdravstvenega sektorja, policije in Urad Vlade RS za narodnosti.

Poročilo vsebuje:

- (1) ključna priporočila za odločevalce na nacionalni ravni, ki jih bo Urad za narodnosti posredoval oblikovalcem politik v pristojnih resorjih;
- (2) področja ukrepov na lokalni ravni: bivanjske razmere; plačilna disciplina; izobraževanje; zaposlovanje; zdravje; varnost; sovražni govor in medijsko predstavljanje Romov; medobčinsko sodelovanje;
- (3) horizontalne pristope za izboljšanje situacije na lokalni ravni;
- (4) horizontalne pristope za izboljšanje situacije s strani romske populacije.

1) Ključna priporočila za odločevalce na nacionalni ravni

Priporočilo	Naslovnik
<p>Podpora pri legalizaciji romskih naselij.</p> <p>(1) Viri in sredstva (npr. preko razpisov) za sofinanciranje postopkov legalizacije in infrastrukture; (2) soglasja v teku legalizacijskih postopkov (npr. za spremembo namembnosti – upošteva dejansko zatečeno situacijo); (3) sprememba zakonodaje v podporo legalizaciji (poenostavitev postopkov spreminjanja prostorskih planov občin):</p> <ul style="list-style-type: none"> • prevelik zalogaj za majhne občine; • lastnina nepremičnine spodbuja večjo državljansko odgovornost. 	<p>Vlada, resorna ministrstva (MGRT, MOP, MKGP)</p>
<p>Dodatna sredstva za občine z romskim prebivalstvom.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prisotni so dodatni (višji) stroški v primerjavi z občinami, ki nimajo romske skupnosti (prostorsko in komunalno urejanje naselij, dodatna infrastruktura in storitve – npr. v vzgoji in izobraževanju ...). 	<p>Vlada, resorna ministrstva (MJU, MGRT, MDDSZ, MIZŠ, MZ, MOP)</p>
<p>Sistemska ureditev namenske rabe otroških dodatkov.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pri najbolj ranljivih družinah so otroški dodatki velikokrat porabljeni za nenujne zadeve – otroci pa nimajo najnujnejše oskrbe (hrana, oblačila, izobraževanje ...). 	<p>Resorno ministrstvo (MDDSZ)</p>
<p>Stimulacija za obiskovanje vrtca otrok, ki ne znajo slovenščine.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obisk vrtca je nujen za obvladanje slovenskega jezika in pridobivanje delovnih in odnosnih navad – kar je predpogoj za uspešno šolanje, zaposljivost in aktivno državljanstvo. 	<p>Resorno ministrstvo (MIZŠ)</p>
<p>Financiranje dodatnih naporov za izboljšanje zdravja Romov.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Delo z romskimi pacienti zahteva dodaten časovni angažma; • dodatni ozaveščevalni in preventivni programi za varovanje zdravja; • sredstva za prevode ozaveščevalnih zdravstvenih gradiv v romščino; • potreba po romskih koordinatorjih (kulturnih in jezikovnih mediatorjih) v zdravstvenem sistemu; • nacionalni programi za izboljšanje dentalnega zdravja Romov (ki je kritično, in ustvarja krizne situacije v zobnih ambulantah). 	<p>Resorno ministrstvo: (MZ)</p>
<p>Obiski na terenu s strani odločevalcev na nacionalni ravni.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politike in ukrepi, ki zadevajo romsko populacijo, velikokrat nastanejo »kabinetno«: na ministrstvih oziroma službah, ki ne poznajo dejanske (velikokrat kritične) 	<p>Vsa resorna ministrstva in predstavniki Vlade (MGRT, MDDSZ, MKGP, MZ, MOP, MIZŠ, MJU, MP, SVRK)</p>

<p>situacije na terenu. Mnoge »rešitve« zato povzročijo dodatne probleme. Nujno je, da se oblikovalci politik seznanijo: (a) s specifikom romske tematike in (b) z dejansko situacijo na terenu; zlasti v najranljivejših naseljih in družinah.</p>	
<p>Prejemanje denarne socialne pomoči (DSP) pri vseh delovno sposobnih osebah vezati na opravljanje družbenokoristnih del.</p> <p>(Npr. 20 ur na mesec) – takega tipa, ki spodbuja odgovoren odnos do okolice in družbe (npr. urejanje okolja, odpadkov ...).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasivizacija prejemnikov DSP ima za posledico ošibljene posameznike in skupnosti, slabše mentalno in fizično zdravje, manjšo odgovornost do skupnosti, meddružinske konflikte ... 	<p>Resorno ministrstvo (MDDSZ)</p>
<p>Stimulacija zaposlovanja Romov: iskati sistemske spodbude.</p> <p>(Npr. nižje obdavčitve delodajalcev, prehodna rešitve – hkratno prejemanje socialne pomoči, odpis dolgov ob dokazani spremembi vedenja, nove oblike dela za javno dobro, razvoj novih nacionalnih poklicnih kvalifikacij ...).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Glej predhodni razdelek (večplastni negativni učinki delovne pasivizacije). 	<p>Resorno ministrstvo (MDDSZ)</p>
<p>Izboljšanje delovanja inšpektorata za šolstvo.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inšpektorat za šolstvo se ne odziva na prijave o neobiskovanju šole šoloobveznih romskih otrok. • S tem družine dobijo negativni signal, da je neobiskovanje šole sprejemljivo. • Uspešna zaključitev šole je nujen predpogoj za aktivno vključenost v družbo. 	<p>Resorno ministrstvo (MIZŠ)</p>
<p>Financiranje skupnih športnih klubov.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šport je eden najhitrejših načinov izboljševanja medkulturnega sobivanja in pridobivanja pozitivnih vedenjskih navad mladih. 	<p>Resorno ministrstvo (MIZŠ)</p>

2) Lokalni izzivi in rešitve – po področjih

Bivanjske razmere

Izziv:

Ključni izziv so nelegalna naselja in stavbe, ki zaradi nelegalnega statusa nimajo urejene temeljne infrastrukture (voda, elektrika, kanalizacija, komunala ...). Predpogoj za legalizacijo je urejeno lastništvo.

Vsako od infrastrukturno še neurejenih naselij ima svoje specifike in izzive, ki so rešljivi le s celovitim večinstitucionalnim sodelovanjem na lokalni in nacionalni ravni.

Lastništvo zemljišč in objektov spodbuja k večji državljski odgovornosti (večja skrb za lastno

imovino), vendar pa je ena od možnih ovir, ki se jih zaznava na terenu, možnost izvršb v primeru dolgov.

Izziv je tudi neplačevanje storitev, vezanih na dostop do infrastrukture (voda, elektrika, komunalne storitve ...) – več o tem v posebni točki tega poročila.

Na dolgi rok je najboljša preventiva za učinkovito naslavljanje bivanjske problematike izobraženost romskega prebivalstva, ki je predpogoj za zaposljivost in aktivno državljanstvo.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- V tabeli so navedeni ukrepi, ki so potrebni s strani države za učinkovito naslavljanje situacije (točka »Podpora pri legalizaciji romskih naselij«).
- Vsako naselje je specifično, zaradi česar je potrebno snovati specifične rešitve; v primeru naselja Dolina v Puconcih bo npr. občina skušala urediti lastništvo po vzoru komasacije kmetijskih zemljišč.
- Sofinanciranje odkupa zemljišč mladim družinam.
- Medinstitucionalni pristop: sodelovanje občine, centrov za socialno delo, po potrebi vrtca in šole (za doseg želenih vedenj) – kot tudi občine in države.
- Medobčinsko sodelovanje: določitev organa ali osebe, ki bo (a) zastopala interese več občin v dialogu z državo in (b) iskala možnosti za pridobitev sredstev na razpisih.

Plačilna disciplina

Izziv:

Nekateri Romi ne poravnajo stroškov za infrastrukturne storitve (voda, kanalizacija, komunalne storitve ...). Širši problem je neznanje upravljanja s prejemki. Po prejetju denarne socialne pomoči in otroških dodatkov nekatere družine negospodarno razsipavajo z denarjem, nato pa jim zmanjka za temeljno preživetje do konca meseca. V zadnjem obdobju so se začeli pojavljati nelegalni posojevalci denarja, ki takim družinam za premostitev posojajo denar z oderuški obrestmi, kar vodi v začaran krog prezadolževanja in vse večje revščine.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Sklenitev dogovorov na centru za socialno delo z najbolj ranljivimi uporabniki za namensko rabo socialnih transferjev (del sredstev avtomatično pokrije stroške, vezane na dostop do temeljne bivanjske infrastrukture).
- Predlagana je bila tudi možnost, da center za socialno delo s strani uporabnika zahteva redno dostavljanje potrdil o poravnanih temeljnih mesečnih stroških kot predpogoj za prejemanje socialnih transferjev – potrebna proučitev pristojnega ministrstva.
- Puconci: občinski razpis za sredstva za Rome ima varovalko; in sicer poravnane obveznosti za zadnji dve leti kot predpogoj za dodelitev sredstev.
- Predlagano je bilo izvajanje izvršb (sistem e-izvršba) na plače preko sistema e-sodstva (povezovanje obeh sistemov), kar bi bilo potrebno še vzpostaviti (s strani ene izmed občin je bilo izpostavljeno, da so že uspešno izvedli izvršbe v primerih, ko so posamezniki zaposleni v Avstriji, v Sloveniji pa ne plačujejo obveznosti, vendar učinkovitejši sistem še ni vzpostavljen).

Izobraževanje

Izziv:

Zaključek vsaj osnovne šole – idealno pa tudi srednje in nadaljnjih stopenj – je predpogoj za polno vključitev v družbo: za funkcionalno pismenost, zaposlitev, razumevanje državljanskih svoboščin in odgovornosti itd.

V nekaterih občinah se uspešnost zaključka šolanja na osnovnošolski ravni zmanjšuje, kar zahteva takojšnje ukrepanje, saj »zglede« vlačijo – trend se lahko razširi, kar bo negativno vplivalo na vse ostale vidike uspešnega sobivanja romskega in večinskega prebivalstva. Potrebno je poiskati načine, kako zagotoviti redno obiskovanje šole šoloobveznih otrok in kako zagotoviti sodelovanje

romskih staršev (tistih otrok, ki so neupravičeno odsotni). Marsikdaj gre za družine, ki so socialno izredno šibke (razpadle družine, starši v zaporih ...).

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Celovito spremljanje ranljivih družin od njihovih začetkov: sodelovanje centrov za socialno delo, vrtcev/šol, zdravstva, občine itd.
- Učinkovito sodelovanje in ukrepanje centra za socialno delo, ki ga šola obvesti o neupravičenem izostajanju od pouka in neodzivanju staršev.
- Sistemski ukrep (glej tudi tabelo zgoraj): del otroškega dodatka pogojevati z rednim obiskovanjem šole (za šoloobvezne otroke). Predstavljen je bil tudi primer iz jugovzhodne Slovenije, kjer nekateri centri za socialno delo v dogovor o reševanju o otroških prejemkih vpišejo tudi pogoj rednega obiskovanja šole.
- Institucionalizacija romskih pomočnikov kot primerov dokazanih dobrih praks.
- Redno prijavljanje neupravičene odsotnosti pristojnim institucijam.
- Razmislek o prijavi staršev zaradi zanemarjanja otrok.
- Potreba po boljšem delu inšpektorata za šolstvo v skladu s pristojnostmi in odgovornostmi (se ne odziva na prijave zaradi neupravičene odsotnosti romskih otrok).
- Primer dobre prakse: Občina Puconci ima sklad za nagrade za izjemne šolske dosežke (kar bi lahko bila tudi spodbuda mladim Romom v procesu izobraževanja).

Zaposlovanje

Izziv:

V tem delu Slovenije je velik odstotek (v nekaterih občinah približno polovica za delo sposobnih) Romov zaposlenih v Avstriji. Tja se v vse večjem številu tudi odseljujejo zaradi ugodnejše finančne situacije (izogib dvojni obdavčitvi itd.)

V Sloveniji je izziv majhna razlika med denarno socialno pomočjo in najnižjo plačo, ki ni stimulaturna za zaposlovanje.

Mnogi Romi pa kot »plačo«, ki si jo zaradi svoje situacije zaslužijo, dojemajo denarno socialno pomoč (DSP) – ki jim v njihovih očeh brezpogojno pripada. Zato ne znajo ne ceniti denarja ne z njim gospodarno ravnati.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Na državni ravni je potrebno iskati načine stimuliranja zaposlovanja Romov (glej tabelo zgoraj).
- Večplastne pozitivne učinke ima zaposlovanje Romov kot strokovnjakov ali romskih pomočnikov v pristojnih institucijah (centri za socialno delo, vrtci, šole, zdravstvo, policija, občina ...): po eni strani ti zaposleni premoščajo kulturne in jezikovne razlike (in olajšajo romski skupnosti dostop do javnih storitev), po drugi strani pa dajejo pozitiven zgled mladim v romski skupnosti, kar je spodbuda za nadaljevanje izobraževanja in vključevanje v družbo.
- Razviti nove poklice (npr. za lažja obrtniška dela), ki zapolnijo dejanske družbene potrebe po storitvah in so hkrati primerni za Rome (gradijo na kulturni dediščini in specifikah Romov; le-te identificirajo multidisciplinarni timi; npr. poznavalci romske kulture, antropologi, psihologi in socialni delavci). Za te poklice bi bilo potrebno razviti nacionalne poklicne kvalifikacije.
- Razvoj socialnega podjetništva z vključevanjem Romov: projekte naj v začetku vodijo ljudje (bodisi iz romskega ali večinskega prebivalstva), ki že imajo že potrebna organizacijsko-podjetniška znanja; v nadaljevanju pa naj te kompetence razvijejo Romi sami.
- Občine razvijejo oblike del za javno dobro (po zgledu javnih del – a za daljše obdobje), ki so primerne za Rome in hkrati koristijo skupnosti (ter krepijo pozitiven odnos Romov do skrbi za javno dobro in skupne vire).

Varnost

Izziv:

V primerjavi z razmerami v jugovzhodni Sloveniji je varnostna situacija, vezana na sobivanje romskega in večinskega prebivalstva, lahko za zgled. Obstajajo pa nekatere izjeme – npr. posamezniki, ki kršijo zakon večkrat zapored, in niso preganjani ter kaznovani. To daje napačen signal širši skupnosti glede (ne)sprejemljivega obnašanja.

Nastajajo pa novi izzivi, vezani na razmah socialnih omrežij: med Romi se pojavljajo izmišljeni osebni profili na Facebooku, ki sejejo grožnje, ki se nato razrastejo v dejanske konflikte v skupnosti.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Dosledno preganjanje prekrškov s strani vseh vpletenih institucij skladno z njihovimi odgovornostmi in pristojnostmi.
- Mladim ponuditi oblike preživljanja prostega časa, kjer se lahko pozitivno dokažejo in »pokurijo« odvečno energijo – idealen zato je šport (npr. nogomet in zlasti tudi borilne veščine – športi, ki so romskim otrokom (sploh fantom) blizu).

Sovražni govor in medijsko predstavljanje Romov

Izziv:

Na socialnih omrežjih in spletnih forumih se pojavlja vse več sovražnega govora, nastrojenega proti Romom. Nekateri mediji – ko poročajo o prekrških in kaznivih dejanjih, v katera so vpleteni pripadniki romske skupnosti – izpostavljajo etnično pripadnost storilcev, kar krepi predsodke in nestrpnost večinskega prebivalstva do Romov, četudi gre za dejanja nekaterih posameznikov. V primeru slovenskih storilcev etnična pripadnost ni izpostavljena. Poročanje o prekrških in kaznivih dejanjih, ki jih storijo Romi, se drastično razlikuje od poročanja o teh dejanjih, če jih zagrešijo pripadniki večinskega prebivalstva.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Mediji naj objavljajo tudi pozitivne zgodbe Romov in Rominj: tako v večinskih medijih kot v specifičnih romskih oddajah in drugih medijih.
- Potrebni bi bilo stalno ozaveščanje in informiranje večinskega prebivalstva, da prekrške in kazniva dejanja izvaja majhen delež celotne romske populacije (podobno kot velja za prekrške in kazniva dejanja večinskega prebivalstva).
- Dosledno preganjanje in kaznovanje medijev in posameznikov, ki širijo sovražni govor.
- Sestanek z Novinarskim častnim razsodiščem za seznanjanje s situacijo, trendi in izzivi ter za učinkovito ukrepanje.
- Dosledno prijavljanje sovražnega govora na www.spletno-oko.si.
- Ozaveščanje Romov o komunikaciji na spletu in o njenih posledicah.

Zdravje

Izziv:

Zdravstveno stanje Romov in dostop do (zobo)zdravstvenih storitev je večplasten problem, ki zahteva tako sistemske kot lokalne rešitve; napredek je možen le s celovitim medinstitucionalnim pristopom.

Med ključnimi ovirami je neznanje slovenskega jezika in nepoznavanje strokovnega izrazja, ki Rome zavira v komunikaciji z zdravstvenim osebjem. Mnogi Romi nimajo urejenega zdravstvenega statusa (vključenost v sistem, izbrani zdravnik ...). Dodaten problem je nezaupanje do institucij, zaradi česar Romi marsikdaj obiščejo zdravstvene ustanove šele takrat, ko je zdravstveno zdravje že kritično in pomoč prepozna. Ozaveščenost o zdravju, zdravem načinu življenja in možnostih zdravstvenega varstva je med romskim prebivalstvom občutno premajhna. Neprimerne bivanjske razmere ne omogočajo temeljne telesne higiene. Posebej je zaradi tabuizacije problematično reproduktivno zdravje; vse več pa je tudi težav z mentalnim zdravjem. Nenaslovljen problem je tudi nasilje v najbolj ranljivih romskih družinah.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Primer obstoječe dobre prakse so programi promocije zdravega načina življenja med romsko populacijo pod okriljem Romani Union: potreba po še več podobnih aktivnostih.

- Okrepiti dejavnosti centrov za krepitev zdravja z namenom izboljšanja zdravja Romov.
- Ozaveščanje zdravstvenih delavcev o specifikah romske kulture in specifičnih izzivih dela z romsko populacijo (na lokalni in nacionalni ravni).
- Spodbujati udeležbo na šolah za starše (spodbujati prisotnost obeh staršev).
- Delo na terenu – v naseljih (predpogoj je izgradnja zaupanja; na teren najprej skupaj z ljudmi/zaupniki, ki jim prebivalci naselja zaupajo – ter vedno po prejšnji najavi).
- Romski koordinator (mediator) v zdravstvenih institucijah.
- Svetovanje za reproduktivno zdravje in zdravo materinstvo.
- Spodbujati programe opolnomočenja in enakopravnosti romskih žensk.
- Ozaveščanje o zdravi prehrani in telesni aktivnosti.
- Ozaveščanje o boleznih dihal otrok.
- Vzpostaviti programe brezplačnih vadb v lokalni skupnosti.
- V kritičnih situacijah zanemarjanja otrok ustrezno ukrepati (prijave pristojnim institucijam).
- Redno spremljanje ranljivih družin od zgodnjega otroštva naprej: sodelovanje centra za socialno delo, zdravstva, vrtca/ šol, občine.

Medobčinsko sodelovanje

Izziv:

Občine, prisotne na posvetu, imajo zaradi svoje majhnosti po eni strani specifične izzive, ki so lažje rešljivi z medobčinskim sodelovanjem (npr. skupen nastop v dialogu z državo), po drugi pa majhnost spodbuja k lokalnemu povezovanju za nudenje boljših storitev in programov tako romskemu kot večinskemu prebivalstvu.

Dobre prakse in predlogi rešitev:

- Sosvet za okrepitev sobivanja v Pomurju.
- Vzpostavitev medobčinskega telesa za redno spremljanje romske tematike in načrtovanje ukrepov.
- Skupno nastopanje v dialogu z državo za naslavljanje romske tematike (seznanjanje z razmerami na terenu; pobude za spremembe zakonodaje; potreba po dodatnih finančnih sredstvih zaradi specifičnih stroškov, vezanih na romsko populacijo ...).
- Skupno vplivanje na oblikovanje regionalne razvojne programe v novi finančni perspektivi.
- Izmenjava dobrih praks (pozitivne izkušnje ene občine v naslavljanju romske tematike se lahko prenesejo na drugo občino).
- Skupni programi izobraževanja in ozaveščanja (tako romske kot večinske populacije) za uspešnejše sobivanje.
- Skupno razvijanje podjetniških iniciativ (npr. turizem, ki izhaja iz specifik romske skupnosti).
- Kulturno in športno sodelovanje.
- K sodelovanju pritegniti tudi čezmejne avstrijske občine.

3) Horizontalni pristopi za izboljšanje situacije na lokalni ravni

Poleg fokusiranega dela na zgoraj omenjenih področjih so udeleženci izpostavili še naslednje horizontalne pristope za napredek:

- Krepitev medinstitucionalnih pristopov: skupno redno strateško spremljanje situacije (npr. bivanjska problematika, uspešno zaključevanje šole, zaposlovanje, zdravje, varnost ...) in usklajeno ukrepanje ob akutnih izzivih: vključiti romsko skupnost, občino, center za socialno delo, šolstvo, zdravstvo, policijo in po potrebi druge institucije (zavodi za zaposlovanje, ljudske univerze itd.).
- Ozaveščanje vodstev posamičnih institucij (občina, socialno delo, šolstvo, zdravstvo ...) za sodelovanje v medinstitucionalnih telesih (zagotoviti kadre, ki sodelujejo; organizirati njihov čas in eventualne potrebne zamenjave itd.).
- Medobčinsko povezovanje za izmenjavo dobrih praks in učinkovitejši dialog z državo.
- Spodbujati Rome za obiskovanje institucij (centri za socialno delo, zdravstvo, občina), kjer lahko dobijo koristne informacije o socialnih, zdravstvenih in pravnih pravicah.

- Preučitev možnosti dodatnega točkovanja razpisov društvom in organizacijam (z različnih področij – kultura, šport, zdravje, izobraževanje), ki vključujejo Rome.
- Programi ozaveščanja romske in večinske populacije za izboljšanje sobivanja.
- Spodbujanje doslednega preganjanja prekrškov in kaznivih dejanj v skladu s pristojnostmi institucij.

4) Horizontalni pristopi za izboljšanje situacije s strani romske populacije

Poleg fokusiranega dela na zgoraj omenjenih področjih so udeleženci izpostavili še naslednje horizontalne pristope za napredek:

- Okrepljeno in bolj intenzivirano podajanje predlogov in rešitev pristojnim resornim ministrstvom.
- Sodelovanje v lokalnih telesih za naslavljanje romske tematike.
- Spodbujanje prijav romskih organizacij društev na ustrezne razpise na državni in lokalni ravni.
- Izobraževanje romskih svetnikov in drugih romskih predstavnikov za uspešnejše in učinkovitejše delo.
- Izvedba izobraževanj o romski kulturi, jeziku, navadah, zgodovini za zaposlene v javnem sektorju.